Palendrių šv. Benedikto vienuolynas

2015 m. gegužės 19 d.

Romos Mišių istorija (16)

DŽONAS VIKLIFAS IR JANAS HUSAS

Scholastinės epochos pabaigoje, XIV ir XV a. teologai, kalbėdami apie Altoriaus sakramentą, perėmė ir išlaikė esminius tradicinio tikėjimo paveldo bruožus. Vis tik, kai kurie šio laikotarpio mąstytojai nepasitenkino vien tik savo pirmtakų tikėjimo mintimis, bet siekė labiau pabrėžti tam tikrus eucharistinio šventimo elementus ir iškelti į paviršių kai kurias, jų manymu, itin svarbias problemas. Jų teologinė mintis vis aiškiau telkėsi aplink transsubstanciacijos (esmėkaitos) klausimą, palikdama nuošalyje aukojamąjį Mišių pobūdį, kryžiaus aukos *repraesentatio (*sudabartinimą), jos *recordatio* (atminimą) ir šitaip atitoldama nuo Eucharistijos visumos apmąstymo.

Džonas Viklifas

Pirmoji į dienos šviesą iškilusi erezija, pasipriešinusi tradicinei Eucharistijos doktrinai, gvildeno santykį tarp duonos substancijos ir eucharistinio Kūno. Nepaisant visų ligtolinių pastangų apibrėžiant Eucharistiją, anuometinė teologijos mintis atsitrenkdavo tarsi į neįveikiamą slėpinį, kai tekdavo aiškinti, kaip duonos ir vyno substancija yra perkeičiama į Kristaus Kūno ir Kraujo substanciją ir kaip Kristaus Kūnas ir Kraujas slypi duonos ir vyno pavidaluose. Dalis teologų šią problemą iškėlė viešai, teigdami, jog ją galima įveikti tik tikėjimu.

Anglas Džonas Viklifas (1320–1384) žengė drąsų žingsnį į priekį. Nuo 1381 m. savo traktate „*De eucharistia*“ (Apie Eucharistiją) jis ėmė atvirai neigti transsubstanciacijos teoriją ir tvirtino konsubstanciaciją, jo vadinamą *impanacija*. Transsubstanciacijos sąvoka pažymi, kad švenčiant Eucharistiją duonos ir vyno substancijos (t. y. jų dvasinė esmė) Dievo galia yra perkeičiamos į Jėzaus Kristaus kūno ir kraujo substanciją, tai dvasinės esmės virsmas. Tuo tarpu, mokyme apie konsubstanciaciją teigiama, kad duonos ir vyno dvasinės substancijos išlieka. Todėl kalbėtina veikiau apie dviejų substancijų koegzistavimą.

Viklifo teigimu, po konsekracijos, kuri yra ne kas kita, kaip substancijos pašventinimas, ostija ir toliau lieka *localiter* (vietoje) ir *substantialiter* (substancialiai) duona ir *concomitanter* (kartu) ji tampa Kristaus Kūnas; šis Kūnas yra čia *sacramentaliter* (sakramentiškai) ir tikinčiųjų yra priimamas *spiritualiter* (dvasiškai). Duona ir vynas visiškai išsaugo savo prigimtį, jie nėra vien tik pasislėpę po akcidensais[1]. Viklifas bandė aiškinti savo mintį pasitelkdamas vaizdinius. Jo teigimu, eucharistinį valgymą reikia suprasti dvejopai: valgoma duona ir valgomas Kristaus Kūnas. Mes nematome Viešpaties kūno savo galvos akimis, mes jį regime tik per tikėjimą. Negalima šio kūno paliesti, paimti rankomis, susmulkinti dantimis nei valgyti kūniškai, jį galima valgyti tik dvasiškai. Be to, kunigai neturi ypatingos galios atlikti šį perkeitimą. Manyti, jog kunigas gali sukurti Kristaus kūną tolygu Dievo pažeminimui. O adoruoti ostiją Kūrėjo vietoje yra Dievo įžeidimas.

Tokios Viklifo mintys prilygsta ne tik transsubstanciacijos doktrinos, bet ir Kristaus kūno ir kraujo esamybės duonoje ir taurėje neigimui. Jis tikėjo, kad Kristus yra Eucharistijoje, tačiau tik „sakramentiškai, dvasiškai ir faktiškai“ (*sacramentaliter, spiritualiter et virtualiter*), bet ne kūniškai[2]. Todėl jau nuo 1382 m. akademinė ir bažnytinė Oksfordo ir Kenterberio vyresnybė sukritikavo šiuos Viklifo teiginius. Konstancos susirinkimas 1415 m. juos pasmerkė. Šiame susirinkime buvo svarstomas ir Jano Huso klausimas.

Janas Husas

Janas Husas, 1370 m. gimęs Husinece (Pietų Bohemija), studijavo Prahoje ir 1400 m. buvo įšventintas kunigu. Tuo metu jis susipažino su Viklifo idėjomis. Nuo 1402 m. būdamas pamokslininkas Prahos Betliejaus koplyčioje Husas skelbė Viklifo mintis ir sulaukė didelio čekų klausytojų pritarimo. Istorikas Augustas Francenas teigia, kad viklifizmas tapo tiesiog nacionaline čekų savastimi[3]. Diskusijų metu užsispyrėliškas laikymasis savo pozicijos jį vis labiau priešino su oficialia Bažnyčios doktrina.

Husas neneigė Kristaus kūno ir kraujo esamybės Eucharistijos elementuose. Jo sukelta diskusija susitelkė į pasauliečių komunijos priėmimą vyno pavidalu. Konstancos susirinkime Husas grindė šią būtinybę Šventuoju Raštu ir ankstyvosios Bažnyčios tradicija, tačiau nenorėjo,

---

1 Plg. MANGENOT, E., *Eucharistie du XIII au XV siècle*, in Dictionnaire de théologie catholique, V/2, Paris, 1924, coll. 1320.

2 Plg. REARDON, B, *Religious Thought in the Reformation,* London and New York, 1995, p. 5.

3 Plg. FRANCENAS, A., Trumpa Bažnyčios istorija, Ardor, Marijiampolė, 2004, p. 206.

kad ši praktika būtų įvesta asmenine iniciatyva. Jis siekė išgauti bulę, leidžiančią priimti komuniją antruoju pavidalu tiems, kurie to troško *ex devotione* (iš pamaldumo). Bet įtakotas savo radikalių bendražygių, jis ėmė reikalauti iš Konstancos susirinkimo Tėvų, kad būtų sekama Kristaus pavyzdžiu, o ne *ex negligentia* (iš aplaidumo) atsiradusiais papročiais. Šis klausimas tapo esminis, maža to, būtinas išganymui.

Konstancos susirinkimas pateikė oficialų atsakymą. Jis apgynė girtiną ir išmintingai leidžiamą Bažnyčios paprotį pasauliečiams priimti komuniją tik vienu pavidalu, nors ir ankstyvoji Bažnyčia šį sakramentą teikė dviem pavidalais. Susirinkimo Tėvai teigė, kad reikia tvirtai ir neabejotinai tikėti, kad visas Kristaus Kūnas ir visas Kristaus Kraujas tikrai yra tiek duonos pavidale, tiek vyno pavidale (plg. Denz nr. 626).

Komunija tik duonos pavidalu

Iki XII ir XIII a., Bažnyčia visur teikė komuniją pasauliečiams dviem pavidalais, tačiau komunija tik duonos pavidalu irgi buvo dažnas reiškinys, ypač privačios komunijos metu namuose, taip pat komunija ligoniams ir vaikams. Komuniją vyno pavidalu pasauliečiams atsisakyta duoti XIII a. eigoje. Tokį atsisakymą sąlygojo supratimas, kad visas Kristaus buvimas yra kiekviename iš pavidalų. Tačiau tai nebuvo pagrindinė priežastis. Svarbesnę priežastį pateikia vokiečių teologas Möhleris. Anot jo, tikintieji jautė didelę religinę baimę išmesti taurę iš rankų ir šitaip suprofanuoti pačią didžiausią ir sakraliausią žmogui teikiamą dovaną. Kita vertus, taurės nedavimas liečia ne dogmos, o liturginės tvarkos sritį[4].

Jano Huso motyvai, kodėl reikėjo atstatyti antrojo pavidalo teikimą, aiškiai nepasirodė. Didžiąja dalimi jie buvo sąlygojami bendros pasipriešinimo laikysenos Bažnyčios tvarkai. Šis nepasitenkinimas juos vertė priminti ankstesnį paprotį ir ypač Šventojo Rašto liudijimą. Toks Viklifo ir Huso priešiškumas Bažnyčios laikysenai bei atsisakymas pripažinti teisėtą Bažnyčios tikėjimo pažangą išprovokavo bažnytinės vyresnybės sprendimus, kurie pateisino komunijos priėmimą vienu pavidalu. Neunheuserio teigimu, šie įvykiai vis tik atnešė nelaimingų padarinių: praktika, priklausanti bažnytinės tvarkos sričiai, virto dogma. Negana to, kaskart kai tikintieji reikalaudavo antrojo pavidalo, tai buvo suprasta kaip maištas ir heterodoksija[5].

Tad XIV ir XV a. teologija nebuvo visais atžvilgiais subalansuota. Bet, nepaisant kai kurių atkaklaus ir perdėto tvirtinimo ir, kita vertus, dažnų liaudiškojo pamaldumo piktnaudžiavimų,

[4] Plg. MÖHLER, J, A, *Symbolik*, išleista Geiselmann J.R. I, 1958, p. 374.

[5] Plg. NEUNHEUSER, B., *L'Eucharistie : II. Au Moyen âge et à l'époque moderne*, Histoire des dogmes, Paris, Cerf, 1966, p. 106–107.

anuometinis tikėjimas Eucharistijos slėpiniu turėjo solidų pamatą. Šv. Mišios buvo suvoktos kaip auka, Bažnyčios auka, kuria ji atmena vienintelę Kristaus auką ant kryžiaus, – auką, kurią Bažnyčia įima savin ir ragauja jos vaisius. Reformos puolimai stipriai sukrėtė piktnaudžiavimus ir teologijos nepakankamumą ir kartu išstatė į pavojų autentiškas vertybes. Tačiau šis pavojus Bažnyčios gynėjams bus proga atsinaujinti.

Br. Lukas Skroblas OSB

Tekstą peržiūrėjo liuteronų. kun. hab. dr. Darius Petkūnas

Literatūra

- MANGENOT, E., *Eucharistie du XIII au XV siècle*, in Dictionnaire de théologie catholique, V/2, Paris, 1924, kol. 1302–1326.
- REARDON, B. M. G. *Religious Thought in the Reformation*. London and New York, 1995.
- FRANCENAS, A., Trumpa Bažnyčios istorija, Ardor, Marijampolė, 2004.
- MÖHLER, J, A, *Symbolik*, išleista Geiselmann J.R. I, 1958.
- NEUNHEUSER, B., « *L'Eucharistie : II. Au Moyen âge et à l'époque moderne* », Histoire des dogmes, Paris, Cerf, 1966.